

De hoogheidsrechten
op de Wielingen
door
F.L.Schlingemann.

C1057

De hoogheidsrechten op de Wielingen.

Sinds door de vredesverdragen van 19 April 1839 Nederland en België gescheiden zijn, is de vraag aan welk van beide landen de hoogheidsrechten op de Wielingen toekomen, onopgelost gebleven. Weliswaar heeft ook reeds vroeger dit vraagstuk bestaan, doch de beantwoording daarvan was toen, om verschillende redenen van weinig belang. Van 1648 tot 1795 was de Schelde krachtens de bepalingen van het Vredesverdrag van Munster voor de zeevaart naar en van België gesloten geweest, zoodat dit land bij de vaart in de Wielingen geen belang had; van 1795 tot de afscheiding van België waren de linkeroever van de Schelde, de Belgische kust en Antwerpen onder dezelfde souvereiniteit vereenigd, van 1795 tot 1814 onder die van Frankrijk, van 1814 tot 1839 onder die van Nederland. Van 1806 af behoorde ook de rechteroever van de Schelde eerst tot het Fransche Keizerrijk, vervolgens na 1814 tot het Koninkrijk der Nederlanden.

Na de scheiding welke door de verdragen van 1839 bekrachtigd werd, is het vraagstuk van de Wielingen ontstaan. Beide landen, Nederland en België, maakten aanspraak op de souvereiniteit over dit watergebied. Acuit is dit vraagstuk echter eerst geworden bij de onderhandelingen in de jaren 1919-1925 over de herziening van de verdragen van 1839. Bij deze verdragen was het onaangetoerd gebleven. Noeh daarin, noeh bij die tusschen Nederland en België van 5 November 1842 en van 20 Mei 1843, die betrekking hebben op de vaart op de Schelde, wordt met een woord van de Wielingen gerept. In het verdrag van 8 Augustus 1843, betreffende de vaststelling der grenzen tusschen de beide landen, eindigt de grensbepaling aan de westzijde bij den mond van het Zwin en over een verdere grens in het watergebied wordt niet gesproken. Enkele malen daarna wordt aan het bestaan van het geschilpunt herinnerd, zooals bij de Verdragen van 31 Maart 1866 en van 9 Februari 1881 betreffende de plaatsing van lichtschepen en betonning in den Scheldemond, waarbij

elke kwestie van soevereiniteit van weerszijden uitdrukkelijk wordt voorbehouden.

Het vraagstuk is dus slapende gebleven. Nimmer is een Nederlandse soevereiniteit over de Wielingen door België, noch een Belgische soevereiniteit over dit vaarwater door Nederland erkend. Het blijkt niet dat vóór den wereldoorlog van 1914 deze toestand ooit aanleiding tot praktische moeilijkheden heeft gegeven.

Alvorens op het vraagstuk nader wordt ingegaan, moge vermeld worden dat de wederzijdsche aanspraken van geheel verschillende grondslagen uitgaan en elkander dan ook, in beginsel, niet volkomen uitsluiten. Nederland maakt aanspraak op de Wielingen als zoodanig, als vaarwater. Het beschouwt de Wielingen als een der monden van de Westerschelde, die zich, als gevolg van de plaatselijke configuratie van den zeebodem, een eind in zee uitstrekken. Het grondt zijne aanspraken op zeer oude historische gegevens en tractaten, vonnissen en regelingen uit de 14e, 15e, 16e en 17e eeuw. België daarentegen beroept zich op de algemeen erkende regelen van het volkenrecht betreffende de territoriale zee. Het gevolg hiervan is, dat hier een geschil aanwezig is, waarin beide partijen op het eerste gezicht een recht aan hare zijde hebben. Ook zuiver geografisch dekken de wederzijdsche aanspraken elkaar niet geheel en men zou zich zelfs kunnen voorstellen dat, indien deze gelijke kracht van geldigheid hadden, zij over een gedeelte van de Wielingen tot een dubbele soevereiniteit, een soort/condominium, zouden moeten doen besluiten. Het behoeft echter wel nauwelijks betoog dat een dergelijke toestand, waar eenmaal het vraagstuk als geschilpunt is opgeworpen, weinig wenschelijk is. Een wederzijdsche erkenning daarvan zou toch aanleiding moeten geven tot een afbakening van de rechten die elk der partijen op het gemeenschappelijk gebied zou kunnen uitoefenen en bij deze afbakening, zoowel als bij de uitoefening van de toegekende rechten, zouden, naar te verwachten is, geschilpunten niet kunnen uitblijven.

Verder dient vast te staan wat onder "de Wielingen" is te verstaan. De Schelde, die bij Vlissingen een breedte van ongeveer 4 km heeft verwijdt zich bewesten van Vlissingen plotseling. De beide oevers wijken hier volgens regelmatige lijnen van elkander af, zoodat de afstand tusschen de westelijkste punt van Walcheren bij Westkapelle en den mond van het Zwin 17 km, of ongeveer 9,2 zeemijl, bedraagt. Let men op de configuratie op de kaart, dan kan hier feitelijk niet meer van een rivier gesproken worden, maar verdient het watergebied bewesten Vlissingen veeleer als een zeevat, of als een baai, te worden beschouwd. In en voor dit zeevat liggen verschillende banken, waartusschen drie geulen doortocht voor de scheepvaart mogelijk maken.

De noordelijkste van deze geulen "het Oostgat", loopt dicht onder de zuidwestkust van Walcheren. Het heeft een diepte van tenminste 8 m onder L.L.W.S., doch een breedte van over het algemeen niet meer dan 400 à 500 m, op sommige punten b.v. in de Sardijngeul, nog aanzienlijk minder. In verband met zijne ligging wordt het Oostgat alleen gebruikt door schepen afkomstig van of bestemd voor noordelijke richting.

De Deurloo heeft voor de scheepvaart slechts geringe beteekenis wegens de diepte, die bij laagwater niet meer dan ongeveer 5 m bedraagt. Zij werd tamelijk geregeld gebruikt door den maildienst van Vlissingen op Harwich.

De hoofdtoegang tot de Schelde wordt gevormd door de Wielingen, de geul die vrijwel evenwijdig aan de kust van Zeeuwsch-Vlaanderen en de Belgische kust loopt, die door de zandbank de Raan en de Vlake van de Raan van de volle zee wordt gescheiden en bewesten het lichtschip de Wandelaar, op ruim 40 km van Vlissingen, in volle zee uitmondt. De minste diepte bedraagt ongeveer 9 m bij L.L.W.S., dus 11,5 m bij hoogwater, en bevindt zich nabij het westelijke uiteinde van de geul. De breedte op 8 m - L.L.W.S. is nergens minder dan 2000 m.

Indien men als geul beschouwt dat gedeelte hetwelk begrensd wordt door de dieptelijnen van 3 m - L.L.W.S., en men als territoriale zee van België aanneemt een strook ter breedte van 3 mijlen van 60 in den breedtegraad (zeemijlen) van 1352 m, dan blijkt uit het hierbijgevoegde kaartje, dat deze territoriale zee en de Wielingen slechts gedeeltelijk samenvallen. Het betwiste gebied is op het kaartje met een groene arceering aangeduid. Zooals daaruit blijkt, sluit dit gebied den hoofdtoegang tot de Schelde volkomen af. Zeewaarts kunnen de Wielingen gezocht worden zich uit te strekken tot even bewesten het lichtschip Wandelaar, of ongeveer tot den 3den meridiaan van Greenwich.

In verband met het historische karakter van de Nederlandsche aanspraken is het noodig na te gaan of de tegenwoordige Wielingen hetzelfde is als hetgeen onder dien naam in de Middeleeuwen werd verstaan.

Er zijn verschillende aanwijzingen dat in de 15de eeuw onder Wielingen (Wijling - ee) werd verstaan het water dat Vlissingen van Breskens scheidde en dat in zijn tegenwoordigen vorm ontstaan was door de stormvloed van het einde der 14e eeuw. In 1480 werd octrooi verleend voor de bedijking van "Breskenszand..... geleghen en hem streckende binnen den lande ende limiten des Graefschaps van Vlaenderen, op de wilde zee, ende 't gadt en de poort van der zee, geheeten de Wielinghen tusschen denzelven land van Vlaenderen ende dat Eylandt van Walcheren in Zeeland".

Smallegange vermeldt: "Volgens de getuigenis van maakt de volle zee op het jaar 1377 de groote scheuring tusschen het land van Casant en het eiland van Walcheren die sedert de Wielinge genoemd is geworden".

J. ab Utrecht Dresselhuys zet op zijn kaart van Zeeland in de 12de eeuw den naam "De Wijling Ee" in de tegenwoordige Schelde tusschen Vlissingen en den Brakman. Vóór de stormvloed van 1375-1377 waren ter plaatse van den tegenwoordigen Scheldemond slechts onbeteekenende geulen,

gescheiden door banken en eilanden, aanwezig en de naam Honte werd gegeven aan de westwaartsche aftakking van de Schelde bij Montemeden tot Ossensisse, die dit waddengebied met de eigenlijke Schelde verbond. Deze laatste liep langs Bergen op Zoom, Schakerloo (Tholen) en Reyerswaal (Zuid-Beveland) en ging eerst bewesten deze stad over in den breedten stroom, die thans Oosterschelde heet. De Honte werd tot het einde der 14e eeuw slechts door visschersschepen bevaren. De tol op de Honte werd daarom haringtol genoemd.

De naam "Wielingen" verplaatste zich vervolgens geleidelijk westwaarts. Op een kaart van Van Deventer uit de 16de eeuw zien wij "Wielinge" geschreven in de zuidelijke gaul tegenover de toenmalige eilanden Wulpen en Cadzande. Dit is ook nog het geval in de 17de eeuw, toen deze eilanden reeds tot een geheel vereenigd waren. Vlak langs de Staatsch-Vlaamsche kust tusschen Breskens en den mond van het Zwin loopt dan een gaul, d'ie Inner Wielingen, aan de noordzijde begrensd door de Inner Bank. Tusschen deze en de Heijst Bank loopt dan de eigenlijke Wielingen. Westwaarts van den mond van het Zwin vereenigen beide geulen zich. Van den eigenlijken Zwinmond zijn zij gescheiden door de bank de Paardemarkt. De verder westwaarts vereenigde gaul is aangeduid als de Keete.

Over groote lengte, benedenwaarts tot bij Vosvliethille op het eiland Schakerloo (het tegenwoordige Oud-Vossemeer) vormde de Schelde de westelijke grens van het hertogdom Brabant. Daarbeneden werd de rivier, thans de Oosterschelde, geheel Zeeuwsch en verdeelde Zeeland in twee deelen, Zeeland bewesten- en Zeeland beoosterschelde. Over het bezit van Zeeland bewesterschelde werd lang gestreden tusschen de graven van Holland en Vlaanderen; in het Verdrag van 1268 werd over dit gebied een soort condominium ingesteld, maar bij de in 1323 te Parijs gesloten vrede tusschen graaf Willem III van Henegouwen, Holland en Zeeland en graaf Lodewijk van Vlaanderen deed deze laatste afstand van alle aanspraken op het betwiste gedeelte van Zeeland, terwijl eerstgenoemde o.a. afstand deed van alle aanspraken op het gebied van de

Vier Ambachten en het Land van Waes, dus van landstreken die thans gedeeltelijk in Zeeuwsch-Vlaanderen zijn gelegen. De Honte werd dus de grens tusschen Zeeland en Vlaanderen, doch tot welk gebied de rivier zelve behoorde wordt in het vredesverdrag niet vermeld. In den tekst van het vredesverdrag, zooals die wordt medegedeeld in Kluit, *Historia Critica*, wordt gesproken van afstand van de aanspraken op "aucunes yles et de aucunes parties de la Terre de Zeelande". Dr. H. Brugmans, in zijn brochure "De Wielingen" van 1920, zegt dat onder "aucunes parties" ook de Wateren zijn begrepen. Dit moge waar zijn voor de tusschen de eilanden gelegen wateren, doch is niet vanzelfsprekend voor een water als de Honte, waardoor het afgestane grondgebied wordt begrensd. Bovendien wijst Mr. H. de Hoon er in zijne brochure "Bescheiden ter opheldering van het vraagstuk der Wielingen" (1920) op, dat in den tekst van het Verdrag, zooals die wordt medegedeeld door Van Mieris "Charterboek der graven van Holland" in plaats van de aangehaalde woorden alleen vermeld staat: "isles". Het is dus de vraag of de door Kluit gegeven tekst gelijk is aan den oorspronkelijken, maar zelfs indien dit het geval is, wordt daarin de Honte niet genoemd en kan uit het verdrag niet worden afgeleid onder welke souvereiniteit de rivier zelve behoorde.

Als bewijs voor de stelling dat de geheele rivier onder de souvereiniteit van de graven van Zeeland viel, wordt door eenige auteurs, o.a. door Prof. Brugmans in zijn bovengenoemde brochure, een beroep gedaan op een vonnis van den Grooten Raad van Mechelen van 11 October 1504, welk vonnis eveneens in de "Historia Critica" van Kluit is vermeld.

Genoemd vonnis werd gewezen in een langdurig geschil tusschen de graven van Zeeland en de Staten van Brabant over de rechtmatigheid van een door eerstgenoemden geheven tol ook op de Honte. Oorspronkelijk was deze tol geheven te Geervliet aan de Bernisse, later te Iersekeroot aan de Schelde tegenover Bergen op Zoom. Naarmate echter de scheepvaart van en naar Antwerpen zich in het begin van de 16de eeuw meer en meer naar de Honte ging verplaatsen, gingen de graven van Zeeland den tol ook op deze

rivier heffen en het was daertegen dat Brabant, waertoe Antwerpen be-
hoorde, zich verzette. Bij het vonnis van den Grooten Raad werd Zeeland
geheel in het gelijk gesteld. Kluit vermeldt slechts een uittreksel uit
dit vonnis, aldus luidende:

" Et quil feust vray, disoient led^t procureur et fermier, que feue
Dame JACQUES comtesse de Hollande et Zeellande voyant que par les grandes
inundacions qui aduindrent en son temps et aussi au parauant tant en
Flandres que en Hollande led^t riuere de la honte qui par auant auoit
este petite et estroilte et peu profonde estoit deuenue si grande large
et parfonde que tous bateaulx tant karakes gallaes que y pouient franche-
ment nauier et passer que les marchans estrangiers commencioient a prendre
leur chemin pour tirer en Brabant par icelle Honte en delaissant le chemin
de lescaule de tout temps accoustumé en fraudant par ce nostre tonlieu de
yersickeroort.

Mettoient en fait que led^t Fleus de tout en tout estoit fleus et
stroom de Zeellande, saulf le Conte de Flaendres du coste et au long de
Flandres y auoit sutant et suant Jurisdiction quil pouoit entrer
en leauwe et aloncher d'une espee ou de la verge de Justice ce quil a volu
exploiter et ny approche le duc de Brabant a vj lieues prez "

Het is op de onderstreepte woorden dat Prof. Brugmans zich beroept,
maar het is duidelijk dat deze niet zijn een uitspraak van den Raad, maar
de aangehaalde conclusie van een der partijen, gelijk Mr. de Hoon terecht
in bovengenoemde brochure opmerkt, zoodat hieruit alleen blijkt dat van de
zijde van Zeeland de Honte geheel als Zeeuwsche stroom werd beschouwd,
met uitzondering dan van de zeer smalle strook langs de zuidzijde van de
rivier, welke aan den graaf van Vlaenderen toekwam. Deze laatste echter
was geen partij in het rechtsgeding, zoodat, zoodat Prof. E.M. Meyers
in de brochure "Des Graven Stroom" (Mededeelingen der Kon. Nederlandsche
Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 1940) terecht sanvoert,
over zijne aanspraken geen uitspraak werd gedaan.

De tekst van het vonnis van 11 October 1504 is te vinden in de meergenoemde brochure van Mr. de Hoon en luidt als volgt :

"Faisant droit en oultre sur ledit procès, disons et déclarons que le Comte de Zeelande a droit de lever et cueillir par lui, ses fermiers, receveurs et commis, son thonlieu de Gheervliet et de Yrseroert, généralement sans rien excepter par tout son pays et comté de Zeelande, cours d'eau^s et strooms d'iceluy aussy bien la Honte que autres, quelqu'ils soient et comment qu'ils se nomment et ce de toutes navires, denrées et marchandises quelles qu'elles soient et de quelle part quelles viennent, appartenant à marchans, non francs, qui en allant, venant, montant, descendant et passant atouchent aucun des courses d'eau^s et strooms de susdite la Honte ou autre.

"Et que semblablement le comte de Zeelande a droit de mettre ses wachtes et gardes par chacun des susdits strooms et cours d'eau^s aussy bien la Honte que autres et généralement sans rien excepter partout son dict pays et comté de Zeelande pour par le moyen desdits wachtes et gardes de tant mieulx et plus facilement recouvrer, recevoir et faire entièrement venir ens les deniers et le droit d'iceluy son tonlieu, et condamnons lesdits des Estats de Brabant impénétrants à nous rendre et restituer tous les dommaiges et intérestz que feux nos prédécesseurs et nous avons soutenus et souffert par leur moyen et espeschement depuis le commencement et meisme depuis l'an XLIII deraien, et lesquels dommaiges et intérestz nous reduisons et mettrons de grace à la somme de dix huyts mille fm florins d'or Philippus"

Uit dit vonnis kan inderdaed opgemaakt worden dat het Hof de Honte beschouwde als Zeeuwsche stroom, doch zulke is nit uitdrukkelijk uitgesproken. Dit punt was trouwens niet in het geding, daarvoor zou Vlaanderen partij in het proces hebben moeten zijn; Brabant heeft op soevereiniteit over de Honte nimmer aanspraak gemaakt. Wel oefende het soevereiniteit uit over de eigenlijke Schelde van de aftakking van de Honte tot Vosvliethille (E.M.Meyers, Des Graven Stroom) en nu verdient het opmerkzaamheid dat deze

souvereiniteit niet uitloot dat de Zeeuwsche tol op deze rivier te Yersikeroort, tegenover Bergen op Zoom, geheven werd zonder dat daartegen van Brabantsche zijde werd opgekomen.

Hieruit valt af te leiden dat het recht van tolheffing niet afhankelijk werd geacht van de opperheerschappij nu over het water waarop de tol werd geheven. Om al deze redenen kan geheel worden ingestemd met het advies van Prof. Dr. H. T. Colenbrander aan den Minister van Buitenlandsche Zaken van 1 April 1919 (afgedrukt in Nederland en België, adviezen en opstellen uit de jaren 1919 en 1925-1927), waarin deze hoogleeraar als zijne meening te kennen geeft dat het vonnis van 1504 ten aanzien van de souvereiniteit op de Westerschelde geen uitspraak doet.

In zijne brochure van 1920 geeft Prof. Brugmans verschillende andere argumenten om aan te toonen dat, ook toen de Westerschelde nog de grens tusschen Zeeland en Vlaanderen vormde, de souvereiniteit over deze rivier aan Zeeland toekwam. Over die ontleend aan het vredesverdrag van 1323 is hiervoor reeds gesproken.

Verder worden aangehaald verschillende bepalingen over de uitgestrektheid van het gezagsgebied van den Waterbaljuw te Middelburg, waaruit zou blijken dat dit gebied zich uitstreckte over de geheele rivier tot aan den Vlaamschen oever, Terecht merken Mr. de Hoon en Prof. Ch. de Vlascher (Revue de Droit international et de Législation comparée, 1920) op, dat het hier betreft eenzijdige machtsaanspraken, zonder dat blijkt, dat deze ook door de andere zijde erkend zijn.

Intusschen bestaat over de souvereiniteit over de Westerschelde thans geen geschil meer, sedert bij den vrede van Munster ook de linkercoever van deze rivier Nederlandsch is geworden. De vraag aan wie deze souvereiniteit toekwam, heeft daardoor voor de gelijknamige betreffende de Wielingen veel van haar beteekenis verloren en zulke te meer omdat in de verdrags- en andere teksten van vóór dien tijd de Wielingen nergens afzonderlijk genoemd wordt.

Wat nu betreft de Wielingen zelf, meent Prof. Brugmans dat de soevereiniteit daarover voortvloeit uit die over de Schelde, omdat de mond van een rivier vanzelfsprekend tot de rivier behoort. Voor deze stelling moge op zichzelf iets te zeggen zijn, zij behoeft toch wel nader betoog, vooral wanneer de rivier uitmondt in water, waarop ook anderen rechten kunnen doen gelden. De vraag rijst bovendien hoever het begrip "mond" zich in zee uitstrekt. Voorts is te onderzoeken of er bijzondere rechtsgronden ontleend aan verdragen of aan feitelijke machtsuitoefening bestaan, waarop aanspraken op de Wielingen kunnen steunen.

De soevereiniteit over den mond eener rivier van dengene op wiens gebied de rivier zelf is gelegen, wordt door verschillende schrijvers uitdrukkelijk erkend. Zoo zegt Heffter in "Le droit international de l'Europe" :

" L'embouchure d'un fleuve fait encore partie du fleuve même; elle est complètement soumise à la souveraineté de l'Etat. Le cours du fleuve s'étend d'ailleurs aux points extrêmes des rivages où ces eaux quittent le territoire, dussent elles se confondre déjà auparavant avec les flots de la mer dans un bassin plus salé que celui qui est propre à la nature du fleuve"

Mérignac, in "Traité de droit public international" zegt :

" Le long des fleuves et rivières, la mer territoriale doit être comptée à partir des rives mêmes; il serait, en effet, singulier de remonter jusqu'au point où se produisent, dans le cours d'eaux, les plus hautes marées, car on en arriverait ainsi à annihiler tout à fait, en certains cas, la mer territoriale qui n'irait même pas jusqu'à l'embouchure du fleuve."

Het geval is tamelijk eenvoudig wanneer de territoriale zee die zich vóór een riviermond bevindt, aan de soevereiniteit van een en denzelfden Staat onderworpen is. Een geval eenigszins analoog aan dat van de Wielingen, doet zich o.a. voor bij den mond van de Rio de la

Plata, waarover in 1903 een geschil rees tusschen Argentinië en Uruguay, naar aanleiding van manoeuvres die de Argentijnsche vloot hield voor de kust van Uruguay. Eerstgenoemde republiek beschouwde toen het betreffende watergebied als deel uitmakende van den mond der rivier, laatstgenoemde als deel van haar territoriale zee. Het geschil beperkte zich tot de uitwisseling van wederzijdsche nota's en werd niet opgelost (*Revue générale de droit international public*, 1903).

In 1905 werd een Canadeesche robbenvanger aangehouden door een politievaartuig van Uruguay, omdat hij zich op minder dan 12 mijlen van de kust bevond, tot op welken afstand zowel Argentinië als Uruguay aanspraak op de kustzee maken. Het vaartuig werd na een Britsch protest weder vrijgelaten en het incident werd niet opgelost, maar gezaghebbende Argentijnsche bladen schreven toen dat Argentinië van zijn recht op den mond der rivier niet kon afzien (Th.W. Fulton, *The Sovereignty of the sea*).

Oppenheim, in "International Law" verklaart:

" Gulfs and bays surrounded by the land of one and the same littoral State whose entrance is so wide that it cannot be commanded by coast batteries, and, further, as a rule, all gulfs and bays enclosed by the land of more than one littoral State, however narrow their entrance may be, are non-territorial. They are parts of the open sea, the marginal belt inside the bays and gulfs excepted. They can never be appropriated; they are in time of peace and war open to vessels of all nations, including men of war."

Volgens deze theorie zou de territoriale zee binnen den Scheldemond zich niet verder zeewaarts uitstrekken dan tot de in blauw geteekende lijn op het kaartje, doch de theorie betreffende de baaien waaraan meer dan één Staat gelegen is, wordt, zocals ook Oppenheim zelf aangeeft, niet algemeen erkend.

In 1917 werd voor het Central American Court of Justice een

proces gevoerd betreffende de baai van Fonseca, aan de zuidkust van Centraal-Amerika, tusschen de republieken El Salvador en Nicaragua, naar aanleiding van een door laatstgenoemde republiek aan de Vereenigde Staten voor 99 jaar verpachte vlootbasis in die baai (American Journal of International Law, 1917). Hoewel deze baai, waaraan de drie republieken El Salvador, Honduras en Nicaragua zijn gelegen, in haar mond ongeveer 30 km wijd is, verklaarde het Hof dat de baai was te beschouwen als "historic bay" en closed sea" en dat zij daarom, voor zoover gelegen buiten de 3-mijlengrens, erkend werd als gemeenschappelijk eigendom van de drie aan haar gelegen staten, zoodat Nicaragua daarover niet zonder toestemming van de beide andere mocht beschikken.

De vraag dient onder de oogen te worden gezien hoe ver de Schelde gescht moet worden zich in zee uit te strekken. Even bewesten Vlissingen en Breskens ondergaat de mond een groote en regelmatige verwijdering en verwijderen de oevers zich regelmatig van elkaar. Bij Vlissingen is de breedte der rivier ongeveer 4 km, de afstand van de westpunt van Walcheren bij Westkapelle tot den mond van het Zwin bedraagt 17 km. Zoowel de zuidwestkust van Walcheren als de noordkust van Zeeuwsch-Vlaanderen bewesten Breskens dragen geheel het karakter van een zeekust met strand- en duinvorming. De geografische gesteldheid van het tusschen beide kusten besloten watergebied is niet die van een rivier, maar van een zee-inham. De omstandigheid dat de Zeeuwsch-Vlaamsche kust beoosten het Zwin in dezelfde strekking doorloopt als die bewesten de Belgisch-Nederlandsche grens, draagt bij tot dezen indruk. Dat in dit mondingsgebied verschildende door banken gescheiden geulen looplen, vernag daaraan slechts weinig te kort te doen, wijl deze banken zich niet boven laagwater verheffen, nimmer droog vallen en dus moeilijk gezegd kunnen worden afzonderlijke rivieren of riviermonden te begrenzen.

Geldt dit zeekarakter voor den eigenlijken riviermond, in nog sterker mate is het kenschetsend voor het gedeelte van de Wielingen dat westelijk van het Zwin is gelegen. De uitspraak van T. Fauchille in

"Traité de droit international public": "il est excessif d'assimiler aux embouchures d'un fleuve des portions d'eau qui pénétrant en mer aussi profondément que la passe du Wielingen", schijnt dan ook moeilijk voor tegenspraak vatbaar.

De vraag hoe ver een riviermond zich uitstrekt in zee, daar waar een min of meer geleidelijke overgang tusschen een estuarium en de zee optreedt, heeft ^{van} een rechtsstandpunt eenige malen beantwoording gevonden in Frankrijk in verband met den verschillenden rechtstoestand waaraan in dit land de oevers van de zee en die van de rivieren onderworpen zijn.

Léon Aucoc wijdt in de Annales de l'Ecole libre des sciences politiques van 1887 hieraan eenige beschouwingen naar aanleiding van een uitspraak van den Conseil d'Etat van 6 Maart 1882. De bepaling van de nog altijd in Frankrijk rechtskracht hebbende Ordonnance van 1681, luidende: " Sera réputé bord et rivage de la mer tout ce qu'elle couvre pendant les nouvelles et pleines lunes et jusqu'où le grand flot de mars se peut étendre sur les grèves", zou bij wijde riviermonden tot ongerijadheden leiden en haar consequente toepassing wordt dan ook in vele vonnissen van de 19de eeuw gewraakt. De schrijver wijst erop dat, uitgaande van de rivier, aangenomen kan worden dat deze zich uitstrekt tot waar haar water bij laagwater in de zee opgaat, zoodat de grenslijn zoodanig is, dat zij de algemeene oeverlijn volgt, doch dat deze methode ook in vele gevallen niet kan worden toegepast en er dikwijls een middenweg gekozen moet worden. Aan bedoelde uitspraak van den Conseil d'Etat is het volgende ontleend :

" Le relief et la direction des côtes, dont le parallélisme complètement disparu, l'étendue et la forme du bassin qu'elles circonscrivent en aval de la délimitation contestée, révèlent l'existence d'une baie maritime qui pénètre à une certaine profondeur dans les terres et dans laquelle la Seine a son embouchure. Si les eaux du fleuve

parcourent cette baie, avant de gagner la pleine mer, en suivant un chenal relativement étroit, dont la direction est mouvante et variable, il ne s'ensuit pas que la dite baie puisse être considérée comme formant le lit du fleuve.

" D'autre part, les eaux qui occupent la baie, en dehors ^{du} ~~en~~ chenal dont il a été fait mention, sont les eaux de la mer, qui s'élèvent ou s'abaissent selon le mouvement des marées, et dont le volume dépasse dans des proportions considérables celui des eaux fluviales.

" Enfin les atterrissements qui se forment dans la baie ou sur des bords proviennent non des apports du fleuve, mais des eaux de la mer qui disposent dans l'estuaire des matériaux enlevés par elle aux rivages de la mer.

" qu'ainsi le caractère maritime de la baie de la Seine, en aval de la délimitation contestée, résulte à la fois de la configuration physique de ladite baie, de la nature des eaux qui l'occupent et de la nature des atterrissements qui s'y forment."

In een arrest van de Cour de Cassation de France van 4 Februari 1891 in een soortgelijke zaak wordt eveneens ten aanzien van een riviermond overwogen, "que son estuaire forme une baie soumise aux variations continuelles des marées, présentant l'aspect de la mer, non seulement par l'extrême mobilité, la salure et la phosphorescence de ses eaux, peuplées des mêmes poissons que la mer, mais encore par la végétation de ses bords, en tout semblable à celle des grèves voisines". Op grond van dit algemeene karakter wordt hier eveneens dit estuarium verklaard deel uit te maken van de zee.

Uiteraard hebben de genoemde vonnissen, die betrekking hebben op geschillen inzake het nationale Fransche recht, geen rechtskracht in een internationale aangelegenheid als die welke ons hier bezig houdt. Zij kunnen echter een leidraad vormen welke algemeene gronden elders gelden om in algemeenen zin te beoordeelen of een bepaalde wateroppervlakte als zee of als rivier moet worden beschouwd en hebben als zoodanig algemeene waarde. In het bijzonder in het vonnis van den Conseil d'Etat komen overwegingen voor die ook op den Scheldemond kunnen worden

toegepast.

De stelling dat de Nederlandsche souvereiniteit over de Wielingen zonder meer voortvloeit uit die over de Westerschelde, schijnt dan ook moeilijk houdbaar. Hierbij kan nog worden opgemerkt dat door België nimmer aanspraak is gemaakt op souvereiniteit over de Westerschelde op grond van de omstandigheid dat zij den mond vorat van de Belgische Schelde.

Indien de hoogheidsrechten van Nederland over de Wielingen noch uit het algemeene internationale recht, noch uit verdragen voortvloeiën, kan nog de vraag gesteld worden, of zoodanige rechten een grond kunnen vinden in feitelijke uitoefening daarvan in het verleden met stilzwijgende toestemming van andere mogendheden.

Zocals hiervoor reeds werd vermeld, is in de Middeleeuwen van de Wielingen al= vaarwater nog nauwelijks sprake, hoewel dit vaarwater toen reeds den toegang moet hebben gevormd tot het Zwin en daarmede tot de haven van Brugge. Ten aanzien van de vaart op Antwerpen begint de Wielingen eerst in de 15de eeuw van belang te worden.

Intusschen toont Prof. E. M. Meyers in "Des Graven Stroom" aan, dat reeds in het begin van de 15de eeuw sprake is van een Vlaamsche territoriale zee (Vlaamsche stroom), die zich, zocals in een verdrag van 1414 tusschen Holland en Zeeland en Vlaanderen werd gestipuleerd, uitstreckte "een kennesse of een gesichte verre" uit de kust. Prof. Meyers noemt verschillende gevallen, waarin in de 14de en 15de eeuw, door de graven van Vlaanderen daden van souvereiniteit op den "Vlaamschen stroom" werden verricht. Zocwel met de koningen van Engeland als met de Hanze werden verschillende tractaten gesloten krachtens welke de schepen op dit watergebied de bescherming van de graven van Vlaanderen genoten. De verklaring van de procureurs van Zeeland in het Mechelsche proces van 1504, dat "lad^t Fleuve de tout en tout estait fleuve et stroom de Zeellande, saulf le Conte de Flaendres du coste et au long de Flandres y auoit autant et si auant Jurisdiction quil pouoit entrer

en leauwe et aloncher d'une espee ou de la verge de Justice ce quil a volu exploicter", kan dus alleen betrekking hebben op de Honte zelf. Uit niets blijkt dat deze aanspraak van den graaf van Zeeland zich ook over de Wielingen uitstreckte.

Door Prof. Brugmans wordt voorts aangehaald de uitspraak dat de jurisdictie van Zeeland zich uitstreckte over het watergebied "tusschen Bornisse en Heidensee". De Heidensee was, volgens de onderzoekingen van Dr. Beekman een water dat beoosten het Zwin in de Honte uitmondde. Deze uitspraak bewijst dus evenmin iets over de hoogheidsrechten op het water dat thans Wielingen wordt genoemd. Zij schijnt veeleer Zeeuwsche aanspraken daarop uit te sluiten.

De eerste feitelijke Zeeuwsche bemoeiingen met de Wielingen betreffen de bebakening en betonning van het vaarwater en de beloodsing der schepen. Blijkens de nasporingen van Mej. Dr. A. W. Vlam (Archief uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 1941-1942) werd reeds in 1365 door Hertog Albrecht van Beijeren aan Westkapelle oetroof verleend tot het plaatsen van "vierboeten" en het heffen van een recht tot onderhoud daarvan van alle schepen "die binnen den gaten tusschen Walcheren ende Wulpen ende 't Veergat incomen sullen" en werd in het einde van de 15de eeuw blijkens de kwartiermeestersrekening van de stad Middelburg door deze stad voor een loodsdienst gezorgd. Van betonning is echter eerst in de 17de eeuw sprake, zonder dat bekend is waar deze betonning precies gelegen heeft (Prof. Colenbrander in zijn advies over de Wielingen), terwijl in 1729 de Kamer van Zeeland van de V.O.I. Compagnie besloot tot het leggen van tonnen, waarvoor na 1733 de Provincie Zeeland een subsidie verleent.

Een daad van soevereiniteit kan in een en ander moeilijk gezien worden; herhaaldelijk komt het voor dat lichtschepen of betonningen door Staten worden gelegd buiten hun territoriale wateren. Hierbij moet in aanmerking genomen worden dat, wegens de sluiting van de Schelde voor de vaart op Antwerpen en Gent door het Vredeverdrag van Munster,

de Zuidelijke Nederlanden vóór 1795 bij de scheepvaart in de Wielingen geen belang hadden. Ook na de scheiding van Nederland en België in 1839 is de Nederlandsche bemoeiing met de betoning van de Wielingen voortgegaan, zij het dan in overleg met België. Zoals reeds vermeld, werd bij de verdragen van 31 Maart 1856 en van 9 Februari 1881 de vraag van de soevereiniteit van weerszijden uitdrukkelijk voorbehouden. In dit verband kan nog melding worden gemaakt van een brief van de Nederlandsche Regeering aan den Belgischen Gezant te 's-Gravenhage van 3 Mei 1843, vermeld in het reeds genoemde artikel van Prof. de Visser, luidende :

" Je n'entends point entrer dans une discussion sur les droits de souveraineté que les gouvernements respectifs pourraient réclamer sur telle ou telle partie des embouchures de l'Escaut, et je crois d'autant plus devoir m'en dispenser qu'il ne s'agit que du placement et de l'entretien des bouées et balises servant à indiquer les passes navigables des embouchures et ce service n'implique en aucune manière l'exercice d'un droit de souveraineté, mais qu'il tend seulement à indiquer la route aux navires."

Een feitelijke uitoefening van de soevereiniteit over de Wielingen tusschen 1648 en 1795 wordt door Prof. Bruggans nog gezien in de instructies voor den waterbaljuw te Middelburg. Volgens de "Costumen, ordonnantiën en Statuten der stede van Middelburg" (1771) zou diens jurisdictie zich uitstrekken "zoverre in zee als de uiterste palen van Vlaanderen". Prof. Bruggans neemt aan dat daarmede de grens tusschen Vlaanderen en Frankrijk bedoeld is, doch geeft daarvoor geen plausible reden op. De woorden kunnen even goed betrekking hebben op de grens tusschen Staatsch-Vlaanderen en Vlaanderen. Er blijkt intusschen niet dat een zoodanige soevereiniteit over het langs de Vlaamsche kust gelegen water door de regeering van de Zuidelijke Nederlanden is erkend, waarbij weder valt op te merken, dat deze in dat tijdvak bij de vaart op de Wielingen geen belang

hadden, waardoor er voor hen geen aanleiding bestond tegen Nederlandsche aanspraken op te komen. Wel valt op te merken dat, toen in 1794 Keizer Joseph II een poging deed om door een vaart van Oostende naar Antwerpen de sluiting van de Schelde te verbreken, het daartoe gebezigde schip door Nederland eerst is aangehouden bewesten het Zwin, dus buiten het betwiste gebied (medegedeeld door Prof. de Visscher in zijn meer aangehaald artikel). Zoodra hiervoor reeds opgemerkt, bestond er tusschen 1795 en 1839 geen Wielingen-kwestie en is deze van 1839 tot 1914 slapende gebleven. In den oorlog van 1914 - 1918 heeft Nederland geen soevereiniteitsrechten op het gedeelte van de Wielingen bewesten den mond van het Zwin doen gelden. Prof. Bruggans betreurt deze houding van Nederland, doch meent dat aanspraken niet verloren kunnen gaan doordat daarvan tijdelijk geen gebruik wordt gemaakt. Hierbij wordt, naar mijne meening, voorbij gezien dat het hier betwiste rechten geldt en dat, in het bijzonder ten opzichte van de neutraliteit in oorlogetijd, de territoriale hoogheid niet alleen rechten geeft, maar ook verplichtingen oplegt.

In Augustus 1914 zegde de Nederlandsche Regeering aan de Belgische, op haar verzoek, toe dat geen mijnen zouden worden gelegd in het gedeelte van de Wielingen bewesten het Zwin, dat "la navigation était parfaitement sûre dans toute la mer territoriale belge; que le danger des mines néerlandaises ne pourrait se faire sentir qu'à partir d'une ligne droite tirée de l'extrême frontière terrestre commune vers la mer du Nord."

Volgens een mededeeling van Prof. de Visscher in het eerder aangehaalde artikel werd in Mei 1916 door de Nederlandsche Regeering aan de Britsche Admiraliteit een kaart van de Nederlandsche territoriale zee verstrekt en werd daarbij als begrenzing ter plaatse van den Scheldemond genoemd: "Au sud par une ligne courant du point de rencontre des basses eaux et de la frontière terrestre hollando-belge (le Zwin) dans une direction perpendiculaire à la côte; à l'est par une ligne tracée du point de rencontre précité à l'extrême pointe occidentale de l'île de Walcheren, la choix de cette ligne de base se justifient par le fait

que l'ouverture de l'Escaut n'exède pas dix milles en ce point; à l'ouest par une ligne courant parallèlement et à une distance de trois milles marins de la précédente."

Dezelfde schrijver deelt mede dat in Mei 1917 de Belgische Regeering aan de Nederlandsche verzocht te protesteeren tegen het opbrengen in de Wielingen van een Belgisch visschersvaartuig door een Duitsch marinevaartuig, doch dat de Nederlandsche Regeering verklaarde niet te kunnen tax intervenieeren omdat het vaartuig zich bevond westwaarts van de hiervoor omschreven lijn en dus in de Belgische territoriale wateren.

Uit een en ander blijkt dat gedurende den oorlog van 1914-1918 de Nederlandsche Regeering geen aanspraken heeft gemaakt op soevereiniteit over het gedeelte van de Wielingen bewesten het Zwin en ook geen pogingen heeft gedaan om de neutraliteit op dit watergebied door de belligerenten te doen verbieden. Daar de handhaving van de neutraliteit in het watergebied van den Staat een der gewichtigste kenmerken is waaraan het begrip "territoriale zee" zijn bestaan ontleent, moet dit laatste als een sterk argument tegen de Nederlandsche aanspraken op soevereiniteit over de geheele Wielingen worden beschouwd.

De hiervoor gestelde vraag of Nederlandsche rechten op de Wielingen gegrond kunnen worden op feitelijke uitoefening van de soevereiniteit over dit vaarwater in het verleden, moet dus ontkennend worden beantwoord.

Alvorens de aanspraken welke Nederland op soevereiniteitsrechten op de Wielingen zou kunnen maken, nader te bespreken, dient te worden nagegaan wat het wezen is van deze rechten en hoever in zee zij zich eventueel zouden kunnen uitstrekken.

Hoewel de Nederlandsche aanspraken op de Wielingen niet voortvloeien uit de algemeen aanvaarde beginselen van het volkenrecht, maar uit geschiedkundige overwegingen, zullen zij toch getoetst moeten worden aan bedoelde beginselen, al ware het slechts omdat de Belgische tegenaanspraken daarop berusten en omdat er geen verdragen bestaan, die ten aanzien van de Wielingen als derogaties van deze beginselen zijn aan te merken. Dit geldt

zoowel van den aard der uit de souvereiniteit voortvloeiende rechten als voor hun territoriale uitgestrektheid.

De aard van de hoogheidsrechten op de tot een Staat behorende territoriale zee is met algemeene geldigheid nergens in internationale verdragen of overeenkomsten omschreven. Slechts bestaat een aantal verdragen, waarin bijzondere rechten op een omschreven zeegebied wederzijds tusschen bepaalde Staten zijn erkend. Hoewel sommige schrijvers op het gebied van het Volkenrecht van meening zijn dat de rechten op het tot den Staat behorende zeegebied geheel identiek zijn met die op het landgebied van den Staat, en in enkele oude wetgevingen zelfs van den eigendom van de zee wordt gesproken, is toch het meerendeel der gezaghebbende auteurs van oordeel dat deze souvereiniteit slechts geldt ten aanzien van bepaalde onderwerpen samenhangende met de levensbelangen van den Staat. Als zoodanige levensbelangen wordt ^{dan} in de eerste plaats beschouwd de verdediging van den Staat uit militair oogpunt, waarmede nauw samenhangt de handhaving van de neutraliteit, en voorts de behartiging van de fiscale en van de sanitaire belangen van den Staat. Verder wordt in een aantal verdragen en wetgevingen het gebruik van de territoriale zee geregeld, waarbij uit den aard der zaak de visscherij een hoofdrol speelt. Eindelijk hebben sommige Staten hun jurisdictie, dus de toepasselijkheid van hun burgerlijk- en strafrecht op de territoriale zee uitdrukkelijk geregeld. In sommige gevallen wordt voor de behartiging van deze verschillende belangen ook een verschillende uitgestrektheid van de territoriale zee aangenomen.

In het Romeinsche recht werd de geheele zee als vrij en toegankelijk voor een ieder, doch, voor zoover zij bevaren werd, als onderworpen aan de heerschappij van het Romeinsche Rijk beschouwd. Handhaving van het recht en bescherming tegen zeerooverij stonden daarbij op den voorgrond. Na het uiteenvallen van het Romeinsche Rijk bleven de oeverstaten, onder den invloed van het Romeinsche recht, zeer groote zee-oppervlakten, tot op 100 mijlen uit de kust, als hun gebied beschouwen. In de middeleeuwen

en snog tamelijk lang na het einde daarvan eigenden sommige staten zich geheele zeeën toe, zooals Venetië de Adriatische Zee, Genua de Ligurische Zee, Noorwegen den Atlantischen Oceaan tusschen dit land, IJsland en Groenland, Engeland de dit land oaringende zeeën waaronder het geheele Kanaal. Bekend is de verdeling van den Atlantischen en Indischen Oceaan tusschen Spanje en Portugal aan het einde der 15de eeuw, welke door een Pauselijke bul werd bekrachtigd. Uitvoerig beschreven wordt een en ander o.a. in Arnold Haestad "La Mer territoriale" en Th. Wemyss Fulton, "The Sovereignty of the Sea".

Naarmate ook andere volken de zee op groote afstanden begonnen te bevaren en naarmate deze aanspraken zich niet bepaalden tot het verleen van bescherming, maar zich gingen uiten in het heffen van eijns van of het weren van vreemde scheepvaart, ontmoetten deze aanspraken, vooral tegen het einde der 16de eeuw toenemend verzet, vooral in Engeland en Nederland. Dit verzet vond zijn bekendste uitdrukking in Grotius' geschrift "De mare liberum", waartegenover ^{John} Robert Selden in zijn "De mare clausum" het tegenovergestelde standpunt en de Engelsche aanspraken verdedigde, welke laatste met het aan het bewind komen van de Stuarts weder in vollen omvang geldend werden gemaakt.

Ondanks het feit dat de werkelijke heerschappij ter zee aan het einde van de 17de eeuw op de Engelschen was overgegaan en zelfs bij den vrede van 1674 de Staten-Generaal het Engelsche recht op het doen strijken van de vlag erkend hadden, kwamen de aanspraken op souvereiniteit over uitgestrekte zeegebieden geleidelijk in onbruik en werd de leer van Grotius meer en meer algemeen erkend. Tegelijk echter met de erkenning van de vrijheid der zee ontstond de behoefte aan de meer effectieve souvereiniteit over een strook daarvan langs de kust. Zoo ontstond algemeen het begrip van een territoriale zee in den geest als het, zooals hiervoor reeds werd vermeld, reeds in de middeleeuwen in Vlaanderen bestond. Voornamelijk om geen vreemde krijgsmachten in de onmiddellijke nabijheid van de kust te behoeven te dulden en om te kunnen voldoen aan de eischen

van de neutraliteit ontstond deze behoefte en het verwondert dan ook niet dat de leer van Bynkershoek in zijn "De dominium maris", dat het territorium zich uitstrekt zoover als dit van het land uit met de wapenen bestreken kan worden, geleidelijk algemeen ingang vond. De uitgestrektheid van de territoriale zee tot op een afstand van een kanonschot uit de kust wordt thans nog door de meeste schrijvers in theorie aangenomen (zie o.a. L.E. Visser, "De territoriale zee") en is ook in enkele bestaande verdragen uitdrukkelijk genoemd.

Het behoeft echter geen betoog dat deze omschrijving tamelijk vaag is en zulks te meer ^{nu} na het begin van de 19de eeuw de draicht van het geschut eenige malen vergroot is. In de praktijk wordt daarom de grens van 3 mijlen (van 60 in den breedtegraad) of van 5555 m, meestal daervoor in de plaats genomen, waarbij de door sommige schrijvers opgeworpen vraag of deze afstand uit het kanonschot van de 18de eeuw is afgeleid, dan wel onafhankelijk gekozen is, weinig ter zake doet. Ook is het voor het onderwerp dat ons hier bezig houdt, van geen belang dat sommige landen ten behoeve van bepaalde doeleinden, zooals douane-onderzoek, sanitair onderzoek e.d., aanspraak maken op een verder in zee liggende grens.

De afstand van 3 mijlen pleegt bij een regelmatig doorlopende kust gerekend te worden van de laagwaterlijn af, binnenzeeën, baaien e.d. waarvan de mond niet meer dan 10 mijlen wijd is, worden tot het territorium gerekend. Bij wijdere baaien wordt de driemijlengrens gerekend van het punt waar de wijdte, van zee af gerekend, voor het eerst 10 mijlen of minder wordt. Een uitzondering wordt gemaakt voor baaien of inhammen (historie bays) die van ouds beschouwd worden als tot een Staat te behoren wegens de levensbelangen die voor dien Staat aan hun bezit verbonden zijn, ook al is de ingang wijder dan 10 mijlen. Zoo maken de Vereenigde Staten van Amerika aanspraak op de geheele Chesapeake-Bay en de Delaware-Bay, Duitschland op den geheelen mond van de Elbe, hoewel deze inhammen aan den ingang wijder zijn dan 10 mijlen.

Wat Nederland betreft, is de grens van de territoriale zee wettelijk alleen vastgelegd ten aanzien van de visscherij in het verdrag betreffende de visscherij-politie van 6 Mei 1882, gesloten met Duitschland, België, Denemarken, Frankrijk en Groot-Britannië en Ierland, waarvan artikel 2 luidt :

" Les pêcheurs nationaux jouiront du droit exclusif de pêche dans le rayon de 3 milles, à partir de la laisse de basse mer, le long de toute l'étendue de leurs pays respectifs, ainsi que des Iles et des bancs qui en dépendent.

Pour les bayes, le rayon de trois milles sera mesuré à dix milles partir d'une ligne droite, tirée en travers de la baie, dans la partie la plus rapprochée de l'entrée du premier point où l'ouverture n'excède pas dix milles".

Artikel 17 van de Nederlandsche neutraliteitsverklaring van Augustus 1914 luidt :

" Onder het rechtsgebied van den Staat is mede begrepen de kustzee tot op een afstand van 3 zeemijlen van 60 in den breedtegraad gerekend van de laagwaterlijn.

Voor zooveel de baaien aangaat, wordt die afstand van 3 zeemijlen gemeten van een rechte lijn, dwars door de baai getrokken, zoo dicht mogelijk bij den ingang op het eerste punt, waar de opening der baai geen 10 zeemijlen van 60 in den breedtegraad te boven gaat."

Op twee wijzen is dus, ten behoeve van verschillende doeleinden, lange officiële weg, de grens van de Nederlandsche territoriale zee in dezelfde bewoordingen vastgelegd. Deze grens stemt bovendien overeen, wat den Scheldemond betreft, met die welke, blijkens het hiervoor vermeldde, in 1916 aan de Britsche Admiraliteit werd opgegeven. De bij de verklaring van Augustus 1914 opgegeven grens heeft internationaal bijzondere beteekenis in verband met het Verdrag van 's-Gravenhage van 18 October 1907 over de rechten en verplichtingen der Onzijdige Mogendheden in geval van Zeeoorlog, waarvan de artikelen 1 en 2 luiden :

"Art. 1. De oorlogvoerenden zijn gehouden de soevereine rechten der

onzijdige Mogendheden te eerbiedigen en zich in onzijdige wateren te onthouden van alle handelingen, die, vanwege de Mogendheden die ze zouden gedoogen, een verzaking van de onzijdigheid zouden uitmaken.

"Art. 2. Alle vijandelijke handelingen, daaronder begrepen het maken van prijzen en de uitoefening van het recht van onderzoek gepleegd door oorlogsschepen in de territoriale wateren eener onzijdige mogendheid, maken een schending der onzijdigheid uit en zijn streng verboden."

Een en ander doet het niet gewaagd schijnen om de bovenomschreven grens te beschouwen als die waarbinnen de souvereiniteit van Nederland zich uitstrekt en welke zij niet te buiten gaat. Deze grens is op de hierbij behoorende kaart met een groene geblokte lijn aangegeven. Op dezelfde wijze is daarop aangeduid de grens van de Belgische territoriale zee, bepaald volgens dezelfde beginselen.

Een van de redenen waarom, in afwijking van het thans algemeen erkende beginsel van de vrijheid van de zee, het recht van de oeverstaten op een territoriale kustzee even algemeen wordt erkend, is het levensbelang van de Staten om tot op eenigen afstand van de kust daden van souvereiniteit te kunnen uitoefenen. Evenzeer bepleit Prof. Brugmans in zijne meergenoemde brochure Nederland's aanspraken op de Wielingen op grond van het Nederlandsche belang. Hoewel hier onmiddellijk tegenover gesteld kan worden dat het Belgische belang bij de Wielingen zeker niet minder groot is dan het Nederlandsche, zoodat het belang en argument evenzeer voor de Belgische aanspraken pleit als voor de Nederlandsche, is het toch gewenscht het Nederlandsche belang bij de Wielingen nader te beschouwen.

Aangezien de Belgische aanspraken op souvereiniteit over het gedeelte van de Wielingen dat zich tot op 3 mijlen van de Belgische kust uitstrekt, uitsluitend gegrond zijn op het algemeen geldende volkenrecht, zal zijn na te gaan in hoeverre de bevoegdheden die België daaraan zou ontleenen, in strijd zouden kunnen komen met het Nederlandsche belang.

Algemeen wordt erkend dat, althans in tijd van vrede, de souverei-

niteit over de territoriale zee niet inhoudt de bevoegdheid om de vrije doorvaart van de scheepvaart te beletten. Bovendien waarborgt artikel 109 van de slotakte van het Congres van Weenen de vrije vaart ook op de mondingen van de internationale rivieren en is dit artikel uitdrukkelijk bij artikel 9, § 1 van het Vredesverdrag van 1839, op de Schelde van toepassing verklaard. In artikel IV, § 1, van het door de Staten-Generaal verworpen verdrag met België was nog duidelijker gestipuleerd dat "de Westerschelde en hare toegangen van uit volle zee, alsmede de Schelde beneden Antwerpen, voortdurend vrij en open zullen zijn voor de vaart van alle vaartuigen van alle naties, uitgezonderd oorlogsschepen."

Ook de doorvaart van vreemde oorlogsschepen door de territoriale zee wordt in het algemeen, in tegenstelling met den toegang daarvan tot het eigenlijke grondgebied, niet onderworpen aan andere beperkingen dan dat zij zich van alle oorlogshandelingen hebben te onthouden. In tijd van vrede zou het dus, naar het ondergeteekende voorkomt, ook voor de Nederlandsche Marine geen bezwaar opleveren indien zich tusschen den mond van de Schelde en de volle zee een strook Belgische territoriale zee bevond, waarbij bovendien in het oog is te houden dat het Oostgat altijd een geheel buiten vreemd gebied liggenden uitgang van de Schelde naar de volle zee biedt.

Indien een gedeelte van de Wielingen in de Belgische territoriale zee ligt, zullen de schepen die door de Wielingen van en naar de Schelde varen hier over zekeren afstand onderworpen kunnen worden aan de Belgische wetgeving op civiel en strafrechtelijk gebied. Voor zoover het betreft schepen die van België komen of daarheen bestemd zijn, schijnt daartegen geen enkel bezwaar te bestaan en voor de schepen die naar of van Nederlandsche havens gaan, zou hiermede slechts een reciprociteit ontstaan tegenover de eerstbedoelde, die immers op de Westerschelde zelf door Nederlandsch gebied moeten ^{varen} ~~worden~~. Dat de Nederlandsche jurisdictie eerst oostelijk van den mond van het Zwin zou kunnen optreden, zou voor

Nederland geen enkel praktisch bezwaar medebrengen. Indien bij een nieuwe regeling van de Scheldevaart ter vervanging van die van 1839 en 1842 voor de vaart van en naar de Belgische havens op de Westerschelde een zekere immuniteit wordt bedongen, zooals in het verworpen verdrag van 1925, zou er aanleiding zijn om dezelfde immuniteit toe te kennen aan schepen bestemd voor of herkomstig van Nederlandsche havens in het Belgische gedeelte van de Wielingen. Ook in dit opzicht schijnt tegen een Belgische souvereiniteit over een gedeelte van de Wielingen geen bezwaar te bestaan.

Ten aanzien van de visscherij is reeds thans bij het visscherijtractaat van 1882 een gedeelte van de Wielingen als Belgische territoriale zee erkend, zoodat een erkenning als zoodanig in algemeenen zin voor het recht van visscherij geen verandering zou brengen.

Ten aanzien van de betonning en de bebakening wordt reeds thans de geheele Wielingen als mond van de Schelde beschouwd en valt derhalve onder de gemeenschappelijke bemoeienis volgens het verdrag van 20 Mei 1843.

Voor de behartiging van fiscaal of sanitair toezicht heeft Nederland van de beweerde souvereiniteit over de Wielingen nimmer gebruik gemaakt.

Kan derhalve gezegd worden, dat in vredestijd geen bijzondere Nederlandsche belangen bij de souvereiniteit over de Wielingen bewesten het Zwin zijn betrokken, in het geval van oorlog kunnen zich verwickelingen voordoen, die wellicht voor de Nederlandsche defensie en voor de Nederlandsche scheepvaart naar en van de Schelde bezwaren zouden kunnen opleveren.

In het geval dat in een zee-oorlog Nederland en België beide neutraal zijn, zal het voor Nederland geen verschil maken welke van beide landen de hoogheidsrechten op de Wielingen bezit.

Het geval dat België in een oorlog is gewikkeld en Nederland neutraal is, heeft zich voorgedaan in 1914 - 1918. Van een Nederlandsche souvereiniteit over de Wielingen is toen geen enkel gebruik gemaakt. Had toen een Belgische souvereiniteit effectief uitgeoefend kunnen worden, dan zou zulke voor de Nederlandsche scheepvaart van en naar de Schelde belemmeringen hebben kunnen opleveren. Het is echter zeer twijfelachtig, gezien de praktijk van den zee-oorlog, of hierdoor bezwaren zouden ontstaan, die zich

niet ook thans hebben voorgedaan. Hierbij mag worden opgemerkt dat, zelfs indien een Nederlandsche souvereiniteit over de geheele Wielingen door België werd erkend, het zeer twijfelachtig is of zoodanige erkenning ook zou geschieden door een land dat met België in oorlog is.

In het geval dat Nederland in oorlog is en België neutraal, zou een Belgische souvereiniteit over een gedeelte van de Wielingen den toegang tot en den uitgang uit de Schelde voor de Nederlandsche zeemacht kunnen versperren, of althans in hooge mate bemoeilijken. Daartegenover zou staan dat België dan ook verplicht zou zijn zich tegen een vreemden aanval op Nederland door de Wielingen te verzetten. Het behoeft echter wel geen betoog dat het geheel van de politieke en strategische constellatie van het oogenblik zou afhangen of en in hoeverre een en ander praktisch effect zou hebben. Hierbij zal er voor een kleinen staat als Nederland altijd een vrij groote kans bestaan alleen de nadeelen en niet de voordeelen van een zoodanigen toestand te plukken. Mocht Nederland tegenover een afstand van aanspraken op de Wielingen het recht kunnen bedingen om ten allen tijde met zijne oorlogsschepen dit vaarwater te mogen gebruiken voor vreedzame doorvaart, dan is het stellig te verwachten dat België aanspraak zal maken op hetzelfde recht ten aanzien van de Westerschelde.

Indien Nederland en België beide in oorlog zijn en zij aan dezelfde zijde staan, doet het weinig ter zake wie van beiden de souvereiniteit over de Wielingen uitoefent; zijn beide landen met elkander in conflict, dan vervalt vanzelf elke eerbiediging van wederzijdsche hoogheidsrechten.

Hoewel het zeker gewenscht is dat de vraag op welke wijze de belangen van de Nederlandsche defensie bij de hoogheidsrechten op de Wielingen zijn betrokken, van deskundige zijde nader wordt onderzocht, wil het mij toch voorkomen dat rechten op dit gebied in oorlogstijd voor Nederland alleen waarde zouden hebben, indien zij gesteund kunnen worden door een zeer sterke zeemacht. Daarbij dient niet uit het oog te worden verloren dat, indien zoodanige Nederlandsche rechten algemeen internationaal erkend werden, zij ook voor Nederland verplichtingen zouden medebrengen.

gen, waarvan de nakoming niet alleen dikwijls moeilijk zoufen kunnen zijn, maar welke ook Nederland in conflicten zou kunnen brengen die niet samenhangen met zijn eigen levensbelangen.

Neemt men bij dit alles weder in aanmerking dat een sluiting van de Wielingen niet een algeheele afsluiting van de Westerschelde van de volle zee zou beteekenen, omdat het Costgat zonder eenigen twijfel geheel op Nederlandsch gebied ligt, dan moet de conclusie luiden, dat de bezwaren die voor Nederland zouden voortvloeien uit een Belgische souvereiniteit over het gedeelte van de Wielingen bewesten het Zwin, ook in oorlogstijd voor Nederland niet overwegend zijn.

Het voorgaande samenvattende, kan worden verklaard dat Nederland en België beide aanspraak maken op de hoogheidsrechten op de Wielingen. Een delimitatie van deze rechten heeft nimmer plaats gehad. Bij verschillende gelegenheden, laatstelijk bij het opstellen van het niet-geratificeerde verdrag van 1925, hebben beide landen zich ten opzichte van de Wielingen alle rechten voorbehouden.

De beide aanspraken steunen op verschillende basis, de Nederlandsche op historische rechten op den mond van de Schelde, de Belgische op de algemeen aanvaarde beginselen van het volkenrecht ten aanzien van de territoriale zee. Slechts voor een gedeelte van de Wielingen vallen beide aanspraken samen. Dit gedeelte is echter zoodanig gelegen dat het den voornaamsten toegang tot de Schelde voor de groote scheepvaart scheidt van de volle zee.

Daar de Belgische aanspraken volgen uit de algemeen erkende beginselen van het volkenrecht, behoeven zij niet voor het bijzondere geval bewezen te worden. De Nederlandsche aanspraken, een afwijking van dit recht vormende, behoeven dit bewijs wel.

De souvereiniteit die thans aan Nederland toekomt, werd in den grafelijken tijd uitgeoefend door de graven van Zeeland, de tegenwoordige Belgische door de graven van Vlaanderen. Totdat in den tachtigjarigen oorlog de linkeroever van de Westerschelde onder Nederlandsch gezag kwam,

vorade deze rivier sedert den vrede van Parijs van 1323 de grans tusschen Zeeland en Vlaanderen. Tot welk der beide landen de rivier zelf behoorde blijkt niet uit het vredesverdrag en evenmin uit het vonnis van den Grootten Raad te Mechelen van 11 October 1504. Wel zijn er verschillende aanwijzingen dat de geheele rivier van Zeeuwsche zijde als tot Zeeland behorende werd beschouwd, doch een formeele erkenning hiervan door Vlaanderen is niet bekend. Zelfs al neemt men aan dat Zeeland over de geheele Westerschelde souvereiniteit uitoefende, dan volgt daaruit niet dat deze zich ook uitstrekt over het gebied dat thans met den naam Wielingen wordt aangeduid. Er zijn integendeel aanwijzingen dat dit gebied toen als Vlaamsche stroom werd beschouwd.

Noch bij het vredesverdrag van Munster van 1648, noch bij dat van Londen van 1839 is omtrent de grens in het watergebied iets bepaald. Bij de daarop gevolgde grensarbakeningen van 1664 en van 1843 is alleen de landgrens vastgesteld en eindigt deze aan den mond van het Zwin bij de aansluiting aan de zee. Feitelijke gezagsuitoefening op de Wielingen bewesten het Zwin ten tijde der Republiek blijkt niet; wel verzorging van de betoning en bebakening van het vaarwater van Zeeuwsche zijde.

Het watergebied ten westen van een lijn ongeveer 5 km bewesten de lijn Vlissingen-Breskens kan op grond van de algemeene configuratie, zoowel van de oevers als van den bodem, moeilijk meer als een riviermond worden aangemerkt. Veeleer bezit dit gebied het karakter van een baai, waarvan de opening tusschen Westkapelle en den mond van het Zwin en geringere wijfde heeft dan 10 zeemijlen. Zoowel in verband met de algemeen aangenomen begrenzing van de territoriale zee in basien als met hetgeen daarover is bepaald in het Visscherij-tractaat van 1882, volgt daaruit de begrenzing van de Nederlandsche en de Belgische territoriale zee, zooals zij op het bij deze nota behoorend kaartje in groen is aangeduid. Deze begrenzing van de Nederlandsche territoriale zee komt overeen met die waarbinnen gedurende den wereldoorlog 1914 - 1918 van Nederlandsche zijde de neutraliteit is gehandhaafd.

Levensbelangen van Nederland zijn in tijd van vrede niet bij de souvereiniteit over de Wielingen betrokken, mits van Belgische zijde erkend wordt dat de vrijheid van scheepvaart in den mond van de Schelde tot in volle zee ook geldt voor het gedeelte der Wielingen dat met de Belgische territoriale zee samenvalt. In oorlogstijd kunnen voor Nederland uit een Belgische souvereiniteit over een gedeelte van de Wielingen bezwaren voortvloeien; deze kunnen evenzeer het gevolg zijn van een Nederlandsche souvereiniteit over dit gebied; in hoever zulke bezwaren zich zullen voordoen, hangt geheel van de algemeene politieke en strategische situatie af.

Het komt ondergeteekende voor dat Nederlandsche aanspraken op souvereiniteit over de Wielingen buiten het gebied dat op grond van de algemeen volkenrechtelijke beginselen als Nederlandsche territoriale zee moet worden aangemerkt, niet op goede gronden zijn te verdedigen.

ENSCHEDA, 25 Augustus 1943.

DE OUD HOOFDINGENIEUR-DIRECTEUR VAN
DEN RIJKSWATERSTAAT,

w.g. F.L. Schlingeman